

Σύντομο Άρθρο

Οι σκέψεις του Ζαν-Πωλ Σαρτρ και της Σιμόν ντε Μποβουάρ για τον πόλεμο¹

Έλενα Ένε Ντραγκίτσι-Βασιλέσκου
Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, Ηνωμένο Βασίλειο

Ο Ζαν-Πωλ Σαρτρ για τον πόλεμο

Ο Ζαν-Πωλ Σαρτρ (1905–1980) εξέφρασε την αντιπολεμική και αντιαποικιοκρατική του στάση σε πολλά από τα έργα του: *Τα Ημερολόγια του Πολέμου*², *Ο Καιρός των Δολοφόνων* (1946), *Καταστάσεις I* (1947), *Ο Διάβολος και ο Καλός Θεός* (1951) και *Ταραγμένος Ύπνος* (1949) (το τελευταίο αποτελεί τον τρίτο τόμο της σειράς *Οι Δρόμοι της Ελευθερίας*). Ένα μέρος του περιεχομένου των *Ημερολογίων του Πολέμου*, που γράφτηκαν μεταξύ 1939 και 1940, συμπεριλήφθηκε στο *Το Είναι και το Μηδέν*, που δημοσιεύτηκε αρχικά το 1943³.

Ο φιλόσοφος επιστρατεύτηκε στον γαλλικό στρατό το 1939, συνελήφθη το 1940 από τη Βέρμαχτ και κρατήθηκε αιχμάλωτος έως το 1941. Τόσο πριν όσο και μετά την απελευθέρωσή του έγραφε κατά του πολέμου.

Όσον αφορά την αντιαποικιοκρατική του στάση, εξέφρασε την αποδοκιμασία του για τον Πόλεμο της Ινδοκίνας, ο οποίος διεξήχθη από τις 19 Δεκεμβρίου 1946 έως την 1η Αυγούστου 1954 μεταξύ της Γαλλίας και του Βιετ Μινχ. Υπήρξε επίσης μάρτυρας του Πολέμου της Αλγερίας (1954–1962)⁴.

Η στάση του Σαρτρ απέναντι στον πόλεμο συνδέεται άμεσα με τη φιλοσοφία του. Όπως είναι γνωστό, ο υπαρξισμός του υποστηρίζει ότι «η ύπαρξη προηγείται της ουσίας». Αυτό σημαίνει ότι οι άνθρωποι γεννιούνται χωρίς προκαθορισμένο

¹Η απόδοση των τίτλων των έργων τους στα ελληνικά έγινε από τους πρωτότυπους με ευθύνη του Athens Institute, χωρίς αυτοί να αντιστοιχούν απαραίτητα σε ενδεχομένως πραγματικούς τίτλους βιβλίων που κυκλοφόρησαν στα ελληνικά.

²Jean-Paul Sartre, *The War Diaries: War Diaries: Notebooks from a Phony War / November 1939–March 1940*. Λονδίνο: Pantheon. Ο πρωτότυπος τίτλος: Jean-Paul Sartre, *Les carnets de la drôle de guerre* (1984).

³Jean-Paul Sartre, *Being and Nothingness* (δημοσιεύτηκε αρχικά το 1943). Η πιο πρόσφατη έκδοσή του είναι *Being and Nothingness: An Essay on Phenomenological Ontology*. London: Routledge, 2003.

⁴Ο Πόλεμος της Αλγερίας (1954–1962), γνωστός επίσης ως Αλγερινή Επανάσταση ή Πόλεμος της Ανεξαρτησίας της Αλγερίας, ήταν η ένοπλη σύγκρουση μεταξύ της Γαλλίας και του Εθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου (*Front de Libération Nationale*, FLN), η οποία κατέληξε στην ανεξαρτησία της Αλγερίας το 1962. Η σύγκρουση αποτέλεσε το αποκορύφωμα μίας μακράς περιόδου γαλλικής αποικιακής κυριαρχίας, η οποία είχε αρχίσει με την κατάληψη του Αλγερίου το 1830. Ο πόλεμος χαρακτηρίστηκε από ανταρτοπόλεμο, πολιτική βία και σκληρές πρακτικές και από τις δύο πλευρές και προκάλεσε έντονες πολιτικές και κοινωνικές αντιπαραθέσεις στη Γαλλία. Η Σιμόν ντε Μποβουάρ και ο Ζαν-Πωλ Σαρτρ τάχθηκαν δημόσια υπέρ της αποαποικιοποίησης και της ανεξαρτησίας της Αλγερίας.

σκοπό και είναι ελεύθεροι να «κατασκευάσουν» τον εαυτό τους μέσα από τις επιλογές και τις πράξεις τους. Είναι, επομένως, υπεύθυνοι για τις πράξεις τους, παρά το γεγονός ότι δεν επέλεξαν να γεννηθούν αλλά «ρίχτηκαν» στον κόσμο. Ο Γάλλος στοχαστής αναφέρεται σε αυτή την κατάσταση υποστηρίζοντας ότι οι άνθρωποι είναι «καταδικασμένοι» να είναι ελεύθεροι. Ένας από τους τρόπους με τους οποίους προσδιορίζει την ελευθερία είναι ως αυτό που κάνει κανείς με ό,τι έχει γίνει σε αυτόν. Ο Σαρτρ υποστήριξε ότι οι άνθρωποι πρέπει, πρώτον, να υπερβούν την «κακή πίστη» (*mauvaise foi*), δηλαδή την αυταπάτη σχετικά με την ελευθερία τους, και, δεύτερον, να αποδεχθούν τις επιλογές τους, προκειμένου να δημιουργήσουν το δικό τους νόημα. Πρόκειται για την απόλυτη ελευθερία, η οποία συνδέεται άμεσα με το ζήτημα της ευθύνης και οδηγεί επίσης στην αγωνία. Μία από τις ευθύνες στις οποίες αναφέρεται ο Σαρτρ αφορά τη συμμετοχή στον πόλεμο. Θεωρεί ότι οι άνθρωποι μπορούν να την αρνηθούν, καθώς έχουν πάντοτε τη δυνατότητα της επιλογής, ακόμη κι εάν αυτή συνεπάγεται τη λιποταξία ή την αυτοκτονία.

Παραθέματα για τον πόλεμο από τα έργα του Σαρτρ:

1. Ο φασισμός δεν ορίζεται από τον αριθμό των θυμάτων του, αλλά από τον τρόπο με τον οποίο τα σκοτώνει.
2. Όταν οι πλούσιοι κάνουν πόλεμο, οι φτωχοί είναι αυτοί που πεθαίνουν. [Η άποψη αυτή εκφράζεται στο θεατρικό του έργο *Ο Διάβολος και ο Καλός Θεός* (1951), Πράξη Ι, Πρώτος Πίνακας.]
3. Ο ηρωισμός του πολέμου είναι ψέμα. Δεν πολεμούν οι πιο γενναίοι, αλλά όσοι δεν έχουν άλλη επιλογή. Δεν πεθαίνουν οι ευγενείς, αλλά εκείνοι που θεωρούνται οι λιγότερο σημαντικοί.
4. Ο σκοπός του πολέμου δεν είναι να πεθάνεις για την πατρίδα σου, αλλά να κάνεις τον [εχθρό] να πεθάνει για τη δική του.
5. Ο πόλεμος δεν καθορίζει ποιος έχει δίκιο — μόνο ποιος έχει απομείνει.

Καθώς ξεκινούσε ο Ψυχρός Πόλεμος, ένα σταθερό θέμα στις πνευματικές ανησυχίες του Σαρτρ ήταν ο κίνδυνος να πιστέψουν οι άνθρωποι ότι ένας Τρίτος Παγκόσμιος Πόλεμος ήταν αναπόφευκτος. Αυτός ήταν ένας από τους λόγους για τους οποίους ο φιλόσοφος συμμετείχε στην ίδρυση του βραχύβιου (1948–1949) Επαναστατικού Δημοκρατικού Συναγερμού (*Rassemblement Démocratique Révolutionnaire*). Ωστόσο, πίστευε ότι, εάν ξεσπούσε ένας Τρίτος Παγκόσμιος Πόλεμος, θα ήταν ένας πόλεμος φόβου.

Η Σιμόν ντε Μποβουάρ για τον πόλεμο

Η Σιμόν ντε Μποβουάρ (1908–1986) ήταν ένθερμη επικρίτρια του πολέμου. Παρότρυνε τους συμπατριώτες της σε ενεργή δράση και αντίσταση, και αυτό ακριβώς έκανε και η ίδια. Κατά τη διάρκεια της ναζιστικής κατοχής της Γαλλίας εργάστηκε στην αντιστασιακή εφημερίδα *Combat*, ενώ κρατούσε ημερολόγιο, το

οποίο δημοσιεύτηκε μεταθανάτια με τον τίτλο *Ημερολόγιο Πολέμου, Σεπτέμβριος 1939–Ιανουάριος 1941* (1990). Έζησε ως πρόσφυγας για τρεις εβδομάδες και αναφέρεται σε αυτή την εμπειρία στο έργο της *Η Δύναμη των Πραγμάτων* (1963). Ορισμένες από τις σκέψεις της για τον πόλεμο συναντώνται επίσης στα βιβλία της *Η Φιλοξενούμενη* (1943) και *Για μια Ηθική της Αμφισβήτησης* (1947).

Η ντε Μποβουάρ υποστήριξε ότι οι πόλεμοι εντείνουν την καταπίεση των γυναικών, περιορίζοντάς τες στον ρόλο της παραγωγής στρατιωτών — σε απλή «βορά για τα κανόνια» — και διαιωνίζοντας κύκλους βίας και εκδίκησης. Επιπλέον, υπήρξε ένθερμη υποστηρίκτρια των κινημάτων αποαποικιοποίησης, συμπεριλαμβανομένου του αγώνα για την ανεξαρτησία της Αλγερίας, τον οποίο στήριξε παρά το γεγονός ότι μία τέτοια στάση ήταν επικίνδυνη στη Γαλλία.

Παραθέματα για τον πόλεμο από τα έργα της Σιμόν ντε Μποβουάρ:

1. Κάθε πόλεμος, κάθε επανάσταση, απαιτεί τη θυσία μιας γενιάς, μιας συλλογικότητας, από όσους την αναλαμβάνουν.
2. Η ματαιότητα της εκδίκησης: Η επιθυμία για εκδίκηση, ακόμη και όταν πραγματοποιείται, δεν προσφέρει την προσδοκώμενη ικανοποίηση, αλλά διαιωνίζει τον κύκλο του πόνου.
3. Ηθική ευθύνη: Τα άτομα φέρουν προσωπική ευθύνη για τις επιλογές τους και οφείλουν να επιλέγουν ενεργά την προάσπιση της ελευθερίας, ακόμη και στο πλαίσιο ενός συλλογικού αγώνα, όπως ο πόλεμος.

